

Kulturmiljöprogram Emmaboda kommun
Rammsjö - Ulvamon

Läsanvisning för områdesbeskrivning i kulturmiljöprogram

Emmaboda kommuns reviderade kulturmiljöprogram färdigställdes 2016 och består av 65 områdesbeskrivningar, en för varje miljö som inventerats inom projektet. Inom projektet har även GIS-information avsedda för kommunens handläggarkartor tagit fram. Fördelningen av antalet miljöer mellan socknarna ser ut som följande: Algutsboda socken - 19 miljöer, Långasjö socken - 19 miljöer och Vissefjärda socken - 24 miljöer. Därutöver har områdesbeskrivningar även tagits fram för tätorterna Lindås och Emmaboda. Nedan följer en beskrivning av områdesbeskrivningarnas upplägg och anvisningar hur de bör läsas.

Kartan

Områdesbeskrivningarna inleds med en karta över den aktuella miljön med olika markeringar som ger information om området och dess kulturhistoriska värden – huvudområde, kärnområde, fornlämningar och övrig kulturlämning.

- *Huvudområden* är områden med kulturhistoriska värden. De bidrar till förståelsen för området, genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. I nästan alla bymiljöer finns områden i byns utkant som historiskt haft ekonomisk betydelse, som exempelvis madängar med madhus, fiskevatten, kvarnplats eller andra områden som besitter kulturhistoriska värden.
- *Kärnområden* är mindre områden inom miljön med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.
- *Fornlämningar eller potentiella fornlämningar* anger ett utdrag av de lämningar som finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, (FMIS). De lämningar som redovisas på kartan har någon av följande antikvariska bedömningar i FMIS; "fornlämning", övrig kulturhistorisk lämning" eller "bevakningsobjekt". Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- *Övrig kulturlämning* anger andra kulturhistoriska objekt och lämningar som upptäckts i samband med inventeringsarbetet, men som inte är registrerade i FMIS, exempelvis en vällagd stenmur, odlingsrösen, en husgrund, en bråtuyn eller en förfallen byggnad.

Kulturhistorisk värdeklassning

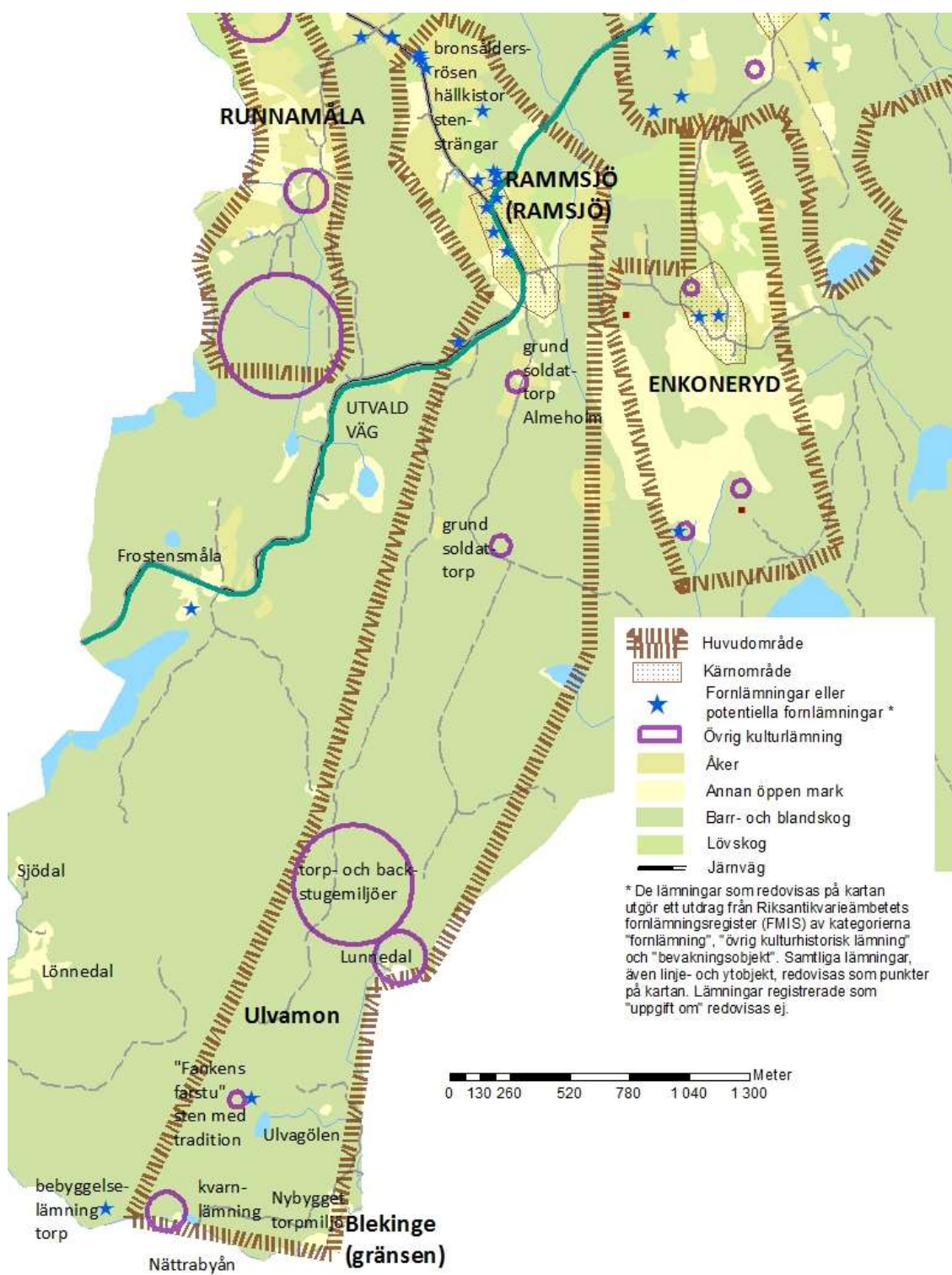
Under kartan anges vilken *kulturhistorisk klassning* miljön har i skala 1-3. Värdeklassningen är kopplad till huvudområdet, med undantag av Lindås och Emmaboda där klassningen istället knutits till respektive kärnområde.

- Klass 1 - miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett regionalt eller nationellt perspektiv. Här ingår de områden som utgör miljöer av riksintresse för kulturmiljövården och som är skyddade av Miljöbalken, de nationellt uppmärksammade glasbruksorterna och platser tydligt förknippade med författaren Vilhelm Moberg samt ett fåtal andra miljöer som är av mycket stort kulturhistoriskt värde för kommunen.
- Klass 2 - miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett kommunalt perspektiv.
- Klass 3 - miljön har ett visst kulturhistoriskt värde och är intressant ur ett kommunalt eller lokalt perspektiv. Ofta finns det omständigheter i miljön som otydliggjort dess kulturhistoriska värden, exempelvis igenväxning av odlingslandskapet, ombyggda eller moderniserade byggnader, riven bebyggelse.

I den efterföljande färggrutan redovisas miljöns anknytning till kulturmiljöprofilens teman, vilket illustrerats med block i olika färger.

Själva texten i områdesbeskrivningarna inleds med en ingress, vilken utgör en sammanfattande värdebeskrivning av miljön där de viktigaste värdena omnämns. Därefter följer en övergripande beskrivning av huvudområdet och objekt av särskilt värde som ligger inom detta, det vill säga utanför kärnområdet, samt en värdebeskrivande text om kärnområdet med de objekt som ligger inom detta. Textavsnittet avslutas med en litteraturlista.

Därefter följer tre punktlistor; "Särskilt värdefulla karaktärsdrag, områden och objekt", redovisning av "Befintligt skydd" som finns för miljön och "Antikvariska rekommendationer och förslag till skydd". Områdesbeskrivningarna avslutas med historiska kartor och ett stort antal nytagna bilder med bildtexter som i stor utsträckning innehåller fastighetsbeteckningar.

Skogslandets jordbruk: Flera mäktiga gravhögar, bronsåldersgravrös, på öppen åker i högt läge mitt i byn, vittnar om platsens långa kontinuitet. Två innehåller hällkistor. Den gamla bykärnan har ålderdomlig prägel med tre tätt liggande mangårdsbyggander från 1800-talet. Kvarnlämning.

Gränsbygden: Området Ulvamon är ett mytomspunnet område vid danmarksgränsen förknippat med olika sägner. Representerar idag en bebyggelsemiljö för samhällets allra fattigaste människor, som uppstod vid den stora befolkningsökningen ca 1750-1850. Rammsjö (Ramsjö) är också forntida gränsbygd, i utkanten av Värends hällkistområde.

Övriga berättelser: Närheten till danska gränsen skapade skrönor. Många livsöden i området Ulvamon som befolkades av fattiga. Lämningar efter torp och backstugor.

Rammsjö by finns kvar i ursprungligt läge, där de tre tätt liggande mangårdsbyggnaderna utgör ett särskilt ålderdomligt karaktärsdrag. Två tydligt utskiftade gårdar finns också. Särskilt karaktäristiskt i Rammsjö är också de väl synliga, centralt liggande, stora gravrösena från bronsåldern, vilket visar att platsen har lång kontinuitet. Byn ligger i utanten av ett område med hällkistor i Varend och är en forntida gränsbygd. Söder om byn Rammsjö ligger ett område kallat Ulvamon. Det är ett kargt, stenigt skogsområde på båda sidor gränsen mellan byarna Rammsjö och Frostensmåla i Långasjö och Ulvsmåla i Eringsboda i Blekinge, det vill säga forna danmarksgränsen (fram till 1658). Området kan än idag genom ett antal bevarade torpställen och husgrunder efter torp och backstugor representera en bebyggelsemiljö för samhällets allra fattigaste människor, som uppstod på grund av den stora befolkningsökningen mellan ca 1750-1850. I området ligger också det stora flyttblock som fått namnet Fankens Farstu, som i alla tider säkert bidragit till en rädsla för området, och att olika sägner uppstod. Precis i bäcken som bildar gräns till Blekinge finns också ruinen efter Rammsjöböndernas kvarnbyggnad från tidigt 1900-tal.

Huvudområdet

Namnet Rammsjö stavas olika, men uttalas idag oftast med två m. Mest karaktäristiskt inom huvudområdets norra del, kring Rammsjö by, är den brukade öppna jorden, med de väl synliga gravrösena på höjdläge mitt i byn (se vidare *Kärnområde Rammsjö*). Åkrarna centralt i byn har samma utbredning som de haft i minst 200 år¹. Ett exempel på kontinuitet är att också mossodlingarna som tillkom längs med ån i östra delen av byn, i början av 1900-talet finns kvar. Planterade alléer ger en särskild karaktär åt vägmiljöerna. De båda bevarade utskiftade gårdarna (Rammsjö 1:6 och 2:3), med olika byggnader, är idag goda representanter för skiftesreformen på 1800-talet. Den norra (Rammsjö 2:3) har en ovanlig stenladugård och frukttädgård. Den södra

¹ Laga skifte genomfördes 1827-29.

(Rammsjö 1:6) beskrivs under rubriken *Kärnområde Rammsjö*. Grunderna efter två soldattop ligger på byns utmarker, söder om byn. De beskrivs kort nedan.

Den södra delen av huvudområdet med namnet Ulvamon eller Ulvamoen, är ett exempel på när de fattiga i bondesamhället tvingades ta till även den sämsta utmarken för att försöka försörja sig. Området var förr svårödlad, otillgängligt och skrämmande, ett ingemansland vid riksgränsen, förknippat med både vargar och rövare. Namnet Ulv, i betydelsen varg, tyder ju även på detta. Kanske var de som bodde här för fattiga för att ha råd med en amerikabiljett. Området är ungefär 2,5 x 2,5 km. Här byggdes ett stort antal backstugor² eller dagverkstorp. Ett antal av dessa torp och jordkolor finns kvar som grunder än idag, och vittnar om de ojämlika levnadsförhållanden som fanns under från sent 1700-tal, under 1800-talet och till början av 1900-talet³. Som mest fanns troligen minst ett 30-tal boplatser här i Ulvamon. En vittnesskildring beskriver det som att "Det var så många hus i Moen som i en köping"⁴. Ställena i skogen hade namn som Kulatorpet, Ulvadal, Hallamassetorpet, Qvarnatorpet och Lotorpet. Området har idag ett visst intresse som utflyktsmål, med de många fantasieggande berättelserna som finns knutna till platsen (se vidare i bilaga). Utvandarleden går delvis genom Ulvamon, på sträckan mellan Rammsjö och Frostensmåla. Några av de fysiska lämningar som finns kvar efter dessa boställen beskrivs nedan. Dessa ligger alla inom Rammsjö bys ägor, men det finns fler på Frostensmåla samt på andra sidan länsgränsen, mot Ulvsmåla. Efter en förändring av Kulturmiljölagen (KML 2 kap) 1 januari 2014 är alla lämningar äldre än år 1850 är skyddade. Detta medför att alla torp-/kvarnlämningar m.m. uppförda före 1850 numera är skyddade. Sannolikt gäller det flera av grunderna i detta område, även om det inte är bekräftat. Fornlämningsregistret är under bearbetning. Någon förteckning på vilka objekt som ingår i det nya begreppet finns inte.

Några av de bevarade platserna i Ulvamon (från söder):

1. Kvarnruin. Precis i Nättrabyån, som också bildar gräns till Blekinge (forna Danmark), ligger idag ruinerna efter en ganska stor kvarnbyggnad. Denna uppfördes gemensamt av bönderna från Rammsjö by, troligen på 1920-talet. Den kom dock aldrig att tas i bruk, då Skärshults mosse då skulle ha hamnat under vatten. Man hade helt enkelt glömt att tänka igenom vilka konsekvenser en fördämning av vattnet skulle innebära. Som ett misslyckat projekt i en expansiv period är detta intressanta exempel. Enligt kartan från 1828 fanns minst ett par byggnader på denna plats, precis norr om ån. Troligen är detta också kvarnbyggnad och mjölnarbostaden, vilket visar att ån länge använts för att utvinna vattenkraft. (Mitt emot, på blekingesidan, fanns sedan tidigare en kvarnplats med damm, än idag en fungerande såg, Skärsjöhults kvarn.)
2. Nybygget. från början backstuga, senare torp. Här bodde fiolbyggaren och frisören Oskar Karlsson. Idag fritidshus.

² Backstugan var den enklaste form av bostad, ofta byggd av den som skulle bo där. Backstugan uppfördes på ofri grund, och kunde vara en enkel stuga av trä eller en jordkula. Jordkulorna var ofta utgrävda i sluttande mark, med jordgolv, stenvägg och kanske någon brädvägg, tak av störrar, näver och torv, med ett blygsamt innermått. Golvytan räckte till ett par brädsängar, ett litet bord och en eldstad. I en sådan liten kula kunde man i bästa fall hålla sig varm vintern igenom. Ibland fick även en ko eller gris vara med och dela på utrymmet.

³ Området var befolkat med familjer med många barn i de olika torpen, så att man ända in på 1950-talet kunde man skrapa ihop ungdomar till ett eget fotbollslag! Se vidare i *Träskoposten nr 4 2013*.

⁴ Citat från Ellen Petersson (f.1886 i Allgunås) och torparmor på Lotorpet i "Moen" under många år.

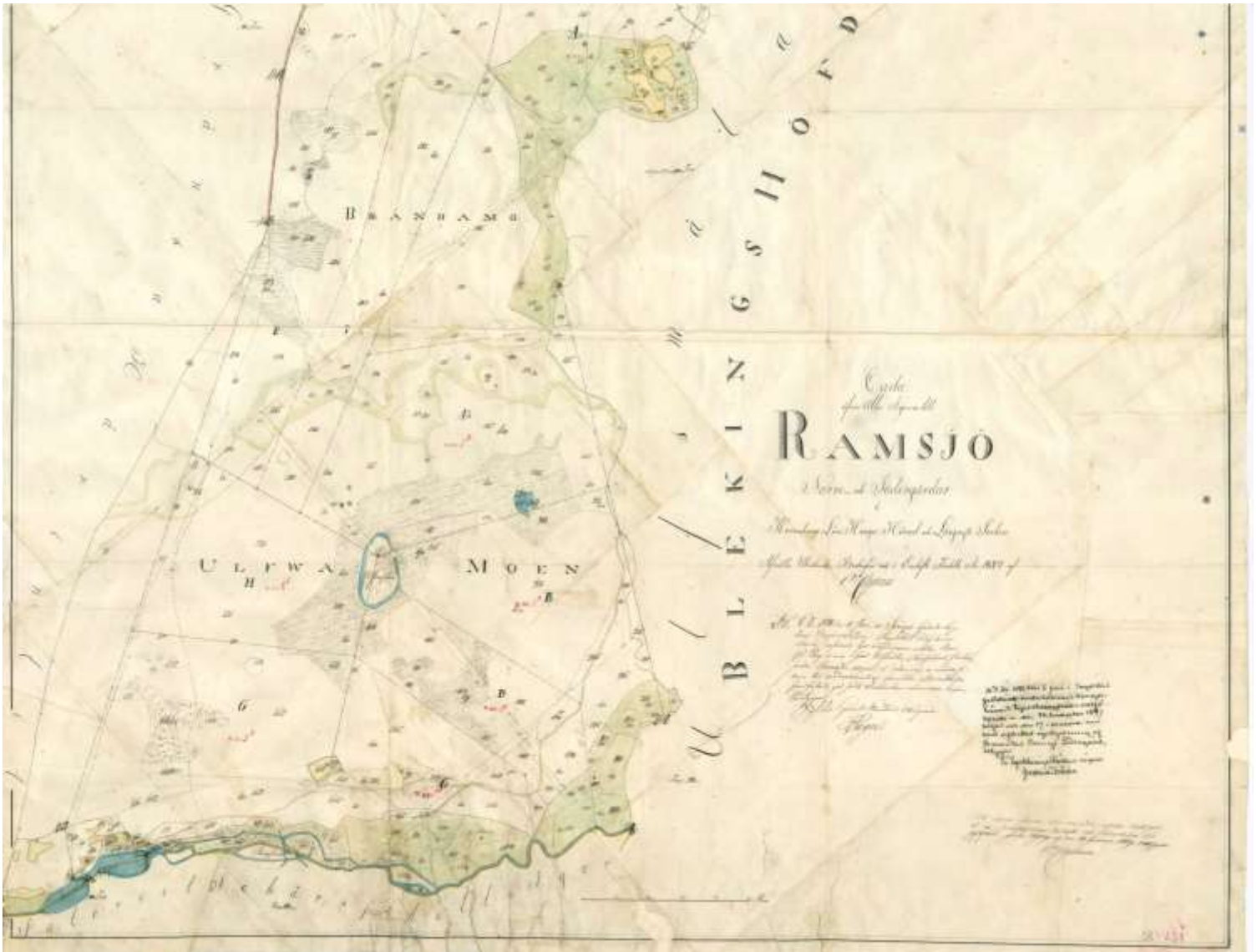
3. Fankens Farstu.⁵ Ett stort stenblock (flyttblock från istiden) med en grotta under ⁶. Enligt folktron i trakten användes grottan som tillhåll och tjuvgömma för den ökände Bläsemåla tjuv, som även han ska ha blivit skjuten i närheten. Stubinasvennen och Nils Dacke ska också enligt sägnerna haft grottan som tillflykt. En annan sägen som levde på 1930-talet handlar om att en vallpojke blev tagen av vargarna här ⁷.
4. Lunnedal. Huset Lunnedal är idag jaktstuga. Här bodde tidigare kolaren Amandus Karlsson.
5. Lotorpet. Idag nedrasat torp. Bröder som bodde här var kända för sin styrka. Hilmer var t ex ordningsvakt i Skytteparken. Pojkarna var också spelare i Mopojkarnas fotbollslag. (Nytt hus byggdes 1939, idag ödehus)
6. Motorpet eller Bergatorpet. Skulle kunna vara ruinen av familjen Berghs släkttorp, tillika handelsbod, mitt i skogen. Denna del av skogen är rik på spår av odling och bosättning, med stenmurar, odlingsrösen, husgrunder och kulturväxter, som t.ex. snöbärsbuskarna.
7. Ramsjös fattigstuga. Kallades även Sanddal (i bruk 1850-1911). Väl synlig grund med spishäll utmed skogsvägen från Ramsjö, samt rester av den raserade jordkällaren. Utmärkt med skylt.
8. "Ola-Hildans". Hilda Olssons ställe kallas i kyrkböckerna Linnedal. Bevarad hög husgrund med snöbärsbuskar samt halvmur med öppning.
9. "Gröta-Linas". Stället hette egentligen Liljedal, byggt av soldaten J G Liljengren. En ovanligt hög stenfot med trappsten och murverk, väl synlig från skogsvägen från Ramsjö.
10. Blomsberg husartorp nr 19. Torpet låg under Ramsjö Norregård ⁸. Stenfoten visar på en ganska stor byggnad, marken runt har varit stenröjd och odlad. Stenmurar, rösen, jordkällare, lagårdsgrund.
11. Nyäng. Grund efter backstuga ("Henrikastället")
12. Almeberg (soldattorp nr 44). Grund efter stuga och inrasad ladugård.

⁵ Förstu eller "Fasta"

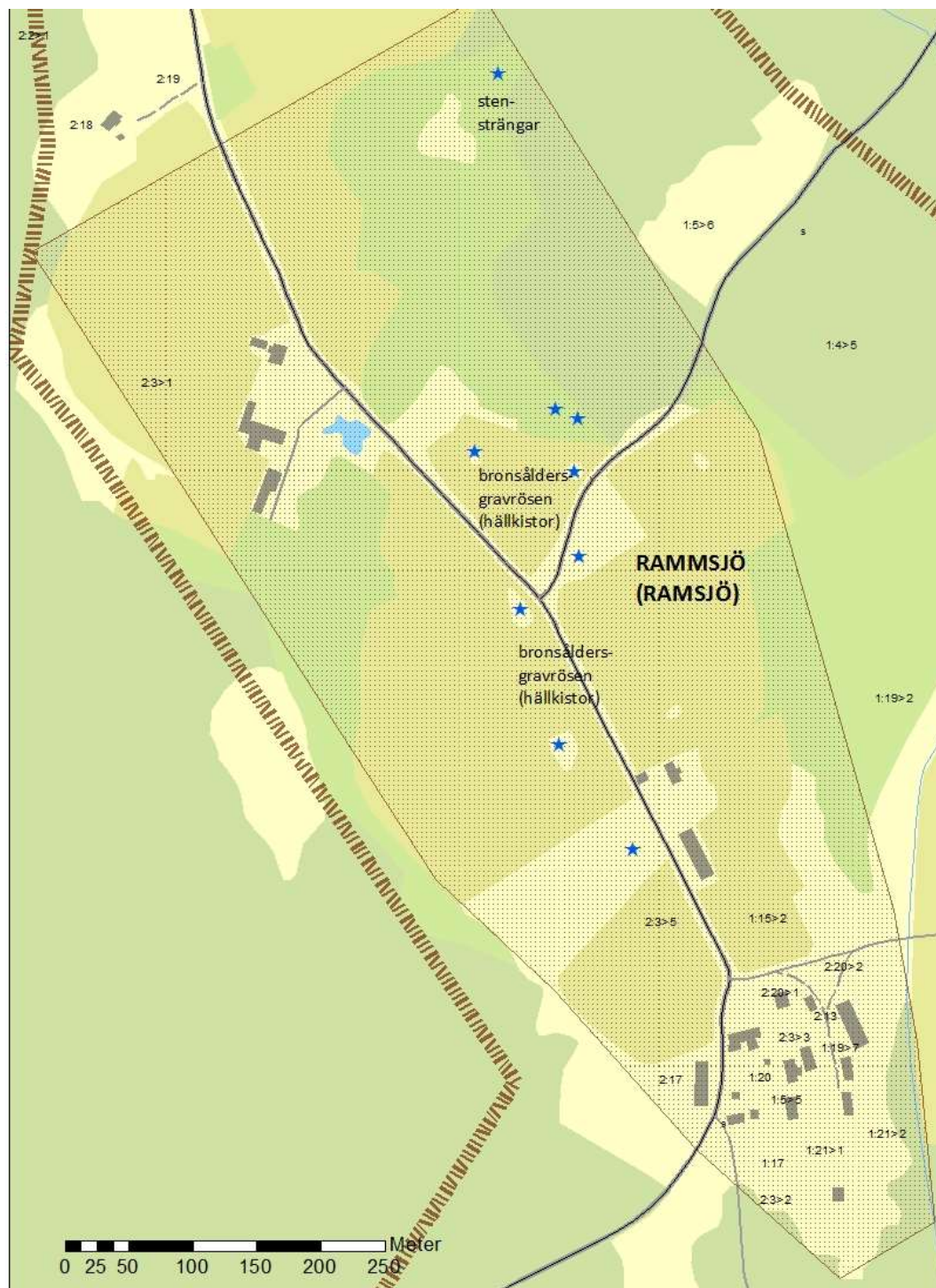
⁶ Nedgången till grottan är idag liten, men så sent som på 1950-talet kunde man lätt krypa in i grottan.

⁷ artikel BLT

⁸ Hildur Blom var en av de som växte upp här. Hildur blev kokerska och flyttade upp till Långasjö och öppnade servering mitt emot Geijers affär.

Utsnitt ur karta från 1829 visar böndernas gemensamma kvarnstället i Nättrabyå och några av torpen.

Kärnområde Rammsjö

Kärnområdet omfattar den gamla bytomten i Rammsjö by samt inägorna centralt i byn. På den gamla bytomten ligger ännu fyra gårdar. Några av byggnader här är troligen äldre än laga skifte (1827) eller samtida. Flera byggnader kan ha ersatts senare, men ligger i samma läge som vid 1800-talets början. Särskilt ålderdomligt är de tre stora tvåvåningars parstugor (mangårds-

byggnader) som ligger mycket tätt intill varandra (Rammsjö 1:19, 1:20 och 1:21). Det lever också än idag en berättelse här om att husen byggdes så tätt för att man skulle vara bättre skyddad mot "dansen". Även om husen inte fanns här under 1600-talet är det intressant att man fortsatte att bygga så, och att man fortsatte att uppleva närheten till danmarksgränsen. Två av dessa tre mangårdsbyggnader är idag mycket välbevarade parstugor. Den ena av dessa (Rammsjö 1:20), som ligger i mitten, ägdes tidigare av Långasjö hembygdsförening. Den andra (Rammsjö 1:19), som är den nordligaste mangårdsbyggnaden, är idag igenbommad, men också därför ovanligt välbevarad när det gäller ursprungliga byggnadsdetaljer. Den tredje (Rammsjö 1:21), längst söderut, är idag kraftigt förfallen. De tre tillsammans har särskilt högt kulturhistoriskt värde. De bidrar också till den ålderdomliga strukturen med en koncentration av bebyggelse i den gamla bykärnan. Också de gamla vägsträckningarna i detta område bidrar till detta. Att flera ladugårdar, stenkällare och andra ekonomibyggnader finns kvar bidrar starkt till upplevelsen av ålderdomlig kulturmiljö. De äldsta av dessa ekonomibyggnader ligger öster om mangårdsbyggnaderna, orienterade efter den gamla väg som ännu anas här. Detta bidrar också till det kulturhistoriska värdet. I några fall har ladugårdar byggts nya på 1900-talet, både här i det gamla läget vid den östra bygatan, och väster om mangårdsbyggnaderna, vid den gamla bygatan som senare utvecklades till byväg. En av gårdarna i gamla bykärnan (längst norr ut, utanför ringen) har fått ett modernt bostadshus från 1920-talet⁹. Mitt i byns inägor, nära bronsåldersrösena, ligger en av byns två utskiftade gårdar. Gården (Rammsjö 1:6) har ett välbevarat bostadshus klätt med gul träpanel. Huset har många bevarade byggnadsdetaljer, liksom trädgård med staket, grind och stenstolpar, stenkällare och ladugård. Sammantaget bildar gården ett bra exempel på en bevarad utskiftad gård med högt kulturhistoriskt värde.

Utsnitt ur karta från 1827 visar den tätt liggande byn samt tre stora gravrösen till vänster i bild. Dessa finns kvar än idag.

⁹ Det gamla huset ska ha brunnit.

Att Rammsjö har lång kontinuitet är de tre stora väl synliga bronsåldersgravarna ett tecken på. De ligger monumentalt placerade på rad i öppen åkermark, väster om vägen. På östra sidan vägen, i krönläge, ligger också en fornlämning i form av en stenkammargrav (oklart om det är sten- brons eller järnålder)¹⁰. På ett höjdläge norr om byn, öster om landsvägen, ligger en annan ansamling gravrösen från bronsåldern¹¹. (Ytterligare en bit norrut, i Runnamåla, ligger också flera bronsåldersrösen med hällkistor¹².) En bit söder om byn finns också rester av en brons- eller järnåldersgrav i form av en stensättning som är närmast rund, 13 m diameter och 0,1-0,3 m hög¹³. Förutom de ovan beskrivna gravrösen finns ett antal odlingsrösen. Lämningarna ger en bra bild av områdets långa tidsdjup.

Referenser

I Dackebygd, 1955, s 61-68 om "Fankens fasta".

Lantmäteriets historiska kartor

Riksantikvarieämbetets Fornsök

Arkeologisk rapport

Gård och by i Långasjö socken

"Ulvarnas boningar - Förr de fattigas hemvist, där människor svulto ihjäl, vargar och rövare huserade och Den Onde troddes bo", artikel ur Blekinge Läns Tidning, 1935.¹⁴

¹⁰ På västra sidan om vägen ligger tre väl synliga stora gravrösen från bronsåldern (1800-500 f kr). Det norra är närmast runt, 15 m diameter och 1,7 m högt, med rikligt med upplagd odlingssten runt kanten. (RAÄ-nummer Långasjö 85:1) Det mellersta röset är närmast runt, 13-14 m diameter och 1,6 m högt. Runt om röset är odlingssten uppkastad. (RAÄ-nummer Långasjö 82:1). Det södra av de tre gravrösen har mer oregelbunden form, närmast ovalt, 17x13 m (1949 var en takhäll ännu delvis synlig). Omkring år 1900 undersöktes större delen av röset varvid en hällkista blottades. (RAÄ-nummer Långasjö 83:1). På östra sidan vägen, i krönläge, finns en hällkista bestående av 4 kantställda hällar. (RAÄ-nummer Långasjö 84:1).

¹¹ Ett av dessa gravrösen är närmast runt, 17 m diameter och 1,8 m högt. Ett röse är 10 m diameter och 0,8 m högt. Ett tredje röse är oregelbundet, närmast tresidigt, 6 m sida och 1,2 m högt. (RAÄ-nummer Långasjö 89:1, 89:2 och 89:3)

¹² Runnamåla (RAÄ-nummer Långasjö 120:1, 120:2).

¹³ (RAÄ-nummer Långasjö 94:1)

¹⁴ Skribenten har begett sig till Ulvamon tillsammans med en ciceron vid namn Johansson (född omkring 1860 i Ulvamon, troligen i backstugan Ulvadal).

Några berättelser om människorna i Ulvamon ur Träskoposten, text Annika Hjalmarsson, Långasjö

I bästa fall kunde man anlägga ett litet dagsverkstorp, odla sin egen potatis, föda en ko och en gris. I sämsta fall blev det bara en jordkula i ett "stenhie". I en sådan miljö föddes många djärva bisysslor som brännvinsutskänkning och lumphandel och danades många färgstarka original, de flesta med mustiga smeknamn som Gröta-Lina, Mogökarna, Kvicka Andreasson, Rubbamärtan m fl. Här fanns både barnmorska, träskomakare, hängrännekakare, kolare, snickare, handelsman, kakförsäljerska och becktillverkare. Fattigdom och svält bidrog till en viss laglöshet - det gällde ju att överleva! Särskilt svårt hade den fattiga befolkningen under de svåra nödåren 1867-69. Människorna försökte få ihop till sitt uppehälle på olika sätt, genom dags- verken, tiggeri eller egen företagsamhet, genom att t ex som "beckapojkarna" tjära stubbar och koka beck till försäljning. Men nöden var stor och enligt uppgift svält flera personer ihjäl. Ulvamon hade inte det bästa rykte. Bland stenblock och i grottor i Ulvamons mest otillgängliga del trivdes laglösa och här gömdes tjuvgods. Icke desto mindre har mycket rejält folk kommit från småställen i Ulvamon. Även ett enkelt torp i Ulvamon kunde vara ett älskat hem. Man kan dock ana en lätt känsla av förlägenhet att vara kommen från Ulvamon, eftersom det var ett område med tveklaktigt rykte. Så mycket mer får man beundra de människor som har kämpat för sitt uppehälle där och vars efterkommande har tagit sig ut ur skogen och in till "civilisationen". Annika

Johanssons barndom

- "Min far dog när jag var fem år", berättar Johansson. "Han svält ihjäl. Min mor gjorde dagsverken för att hålla oss barn vid liv. Hon fick kvällsmat på de ställen där hon var, men den tog hon med sig hem, ty den skulle vi barn ha att leva på nästa dag. Vi fick bättra på kosten med att plocka bär. Sen kom jag förstås ut, jag kom till en Ramsjö-bonde och hade 28 kr om året i lön, plus en massa stryk. Jag fick arbeta i mossar, bryta sten både vinter och sommar. Lätt var det inte, men det måste gå, ty annars hade det gått samma väg med mig som med många, många andra i Ulvamon. Jag hade svultit ihjäl."

Beckapojkarna

Johansson berättar också: - "Beckapojkarna svält ihjäl. De var tre bröder som bodde tillsammans med sin syster i en kula. De hade inte lärt sig något och kunde inte läsa, och därför aktades de för mindre än andra människor. Och jag minns särskilt att en av beckapojkarna just inte kunde sina stycken (katekesen). Det var en ny präst här och han kall- lade bygdens folk samman till husförhör. Han prövade på katekesen, och när han varit inne på sjätte budet, frågade han beckapojken: - Vad är det? (d v s Luthers förklaring till sjätte budet) - Å, sa beckapojken förlägen och tummade på sin slitna mössa, å, det är bara min gamla skinnkalott! Dessa tre beckapojkar hittades en dag ihjälsvultna i sin kula."

Gröta-Lina

Kurt Johanssons svärfars farmor kallades Gröta-Lina. Hon hette egentligen Karolina Karlsson och var bondmora på Ramsjö Ng 1876-1901. När hennes son tog över gården, fick hon flytta ner i Ramsjöskogen, där hon fick stället Liljedal som undantagsstuga. Hon bodde där fram till 1940-talet, då hon fick flytta till ålderdomshemmet i Långasjö.

Schaka-Hansson

"Efter beckapojkarna flyttade Schaka-Hansson in i jordkulan. Han slöjdade, han. En ko hade han också och en lagård, men lagården blåste kull och då blev det att flytta in kon i kulan. Det fanns inte mycket plats sen, men det varade inte så länge, ty när de svåra åren kom, var det andra som ville ha kon. Hon gick för 18 kr."

"Ola-Hildans"

Hilda Olsson var s k levermansänka, d v s hennes man hade emigrerat till Anmerika för att aldrig höra av sig eller återkomma. Hon lämnades ensam med en treårig son, Manfred, som senare skulle friköpa torpet Lotorpet och gifta sig med Ellen från Almeberg. Ola-Hildan fick lämna torpet Lunnedal, där hon och maken bott, och flyttade runt i Moen under flera år, innan hon slog sig ner på stället Linnedal u Ramsjö Ng. Hon hade en ko och hämtade hö i byn i en båja.

Lotorpets människor

1913 ägdes torpet av Ellen o Manfred Petersson, som hade barnen Valter, Ivar, Hilmer, Alrik, Doris, Ines, Iris. Bröderna var kända för sin styrka. Hilmer var senare ordningsvakt i Skytteparken. Han tog bråkstakarna i nacken och slängde ut dem. Pojkarna var också spelare i Mopojkarnas fotbollslag, tillsammans med Fredrik Karlsson från Lunnedal m fl. Nytt hus byggdes här 1939, "av rivningsvirke". 1946 flyttade Ellen därifrån. Torpet återköptes till stamhemmanet. Huset rasade. Ellen Petersson föddes 1886 i Allgunås Ng. Hon var dotter till soldaten, sedermera fjärdingsmannen Frans August Almberg, senare

ägare till soldattorpet Almeberg, Ramsjö Ng. Ellen bodde som gift på Lotorpet i Ulvamon, inte långt från Blekingegränsen. Ellen och Manfred Petersson fick sju barn, som alla gick i skolan i Gäddegöl, Eringsboda, trots att de inte tillhörde Eringsboda. Avståndet avgjorde. 1945 dog Manfred. – Inte en dag till bor jag ensam här! utbrast Ellen (enligt Birgit på Lunden - sonhustru) och flyttade till sonen Hilmer, som fått arbete på sågen i Häljanäs och bodde på torpet Damnäs, Totamåla. Hon bodde sedan kvar på Damnäs till sin död vid mer än 90 års ålder. Intervjuades av John Johansson för Långasjökrönikan 1975 och har där beskrivit hur det såg ut i Ulvamon i gamla tider – som ett helt samhälle!!

Kolaren Amandus

Kolaren Amandus bodde i torpet Lunnedal, under Rammsjö by. Han kolade hos Hultkvists (Eringsboda, nära Fankens Farstu) tillsammans med "Mobröderna" Hilmer m fl. Kolade även hos Arvid Karlsson Långasjö på 1950-talet.

Stubinasvennen

Ciceronen Johansson har stannat till på en bestämd plats i skogen. – "Här", säger han och pekar. "Här var det de sköt Stubinasvennen. Han hade mördat, vem minns jag inte, men mördat hade han och var en skräck för hela trakten! Han blev förklarad fågelfri och gömde sig här i Ulvamon. Men folket var på jakt och en husar, som bodde här, Karlman hette han, fick syn på honom. Karlman hade en ryttarpistol och stor och grov var den, och med den sköt han Stubinasvennen. Han träffade honom i nacken. – Jag tror ni skjuter mig, skrek Stubinasvennen och så sprang han femti meter till, men sen stöp han. Och det var ungefär här. Ja, det blev förstås plikt för Karlman. Han skulle inte ha skjutit ihjäl honom... "Stubinasvennen" hette egentligen Sven Hansson Feldt och levde som fredlös i Ulvamon. Han var förrymd kronoarbetskarl från Fridlevstad och en belöning var utfäst till den som kunde fånga honom levande. Enligt dödboken blev han dock mycket riktigt ihjälskjuten av husar Carlman 1868. Ingen belöning utbetalades. Däremot blev det böter.

Kvicka Andreasson

Kvicka Andreasson hade brännvin att sälja och ofta var det en förfärlig kommers. Men en gång kom Karlingska Pettern till honom och ville ha brännvin. Men se, det fick han inte, och då började Karlingska Pettern riva ner taket på jordkulan. Då vart Kvicka Andreasson arg och tog en yxa och gick lös på Pettern, så att han höll på att hugga av armarna hans. – "Och hade det inte varit för de stränga lagarna (brännvinslagarna)," sa Karlingska Pettern, "så hade jag anmält honom för länsman."

Rubben

– "Jag minns också en tjuv som hette Rubben och hans dotter Rubbamärta. Rubben hade varit med två andra och rånat och mördat två herrskapsfröknar i Skärsjöhult, men han bekände aldrig sitt brott. Då blev han slagen av Guds dom, ingen människa umgicks med honom, han fick aldrig nattvarden och när han dog begrovs han inte på den vanliga kyrkogården utan på en ö långt ute. Rubbamärta, hans dotter, gick alltid omkring i en stor svart kjol och tiggde, en bastant kvinna var hon och hederlig."

Rubben var född 1795 i Älmaboda, men bodde större delen av sitt liv på stället Arbetadal i Ramsjö Ng. I kyrkböckerna förföljs han ständigt av anmärkningen "dömd för delaktighet i rån och därför ställd under framtiden" (ung. villkorlig dom.) Rubben dog 1861. Hans dotter Rubbamärtan höll ihop med honom.

Boka-Nilsson

Boka-Nilsson hade sitt sätt att överleva. Han hade kommit över några böcker som han gick omkring och sålde. Efterfrågan var dock inte stor, av förklarliga skäl. Fick han inte sälja, så skänkte han en bok och tog sig därmed rätten att stanna på stället över natten.

Boka-Nilsson hade tillstånd från Utländska och Brittiska Bibelsällskapet att sälja biblar. Han började också försöka sälja mer frisinnade traktat och blev därför varnad av kyrkoherden.

Källor om Ulvamon:

"Ulvarnas boning" i Blekinge Läns Tidning, 1930-talet

"Beckapojkarna" i Långasjökrönikan 1943

"De bodde i jordkolor, nödår gick de på roten" i Långasjökrönikan 1963

"Torp och torpminnen" i Långasjökrönikan 1975

Folk från trakten 2013

"Gård och by i Långasjö socken" 1978

Träskoposten

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- Den tydligt koncentrerade bebyggelsemiljön i den gamla bykärnan, med särskilt värde i de tre tätt liggande mangårdsbyggnaderna. Bevarade ekonomibyggnader i kärnområdet.
- De öppna åker- och betesmarkerna centralt i byn och de väl synliga gravrösen. Öppenheten och ägoindelningarna. Utdikade mossodlingar.
- Området Ulvamon med ett stort antal ruiner och platser efter torp och backstugor, torpmiljöer och den sägenomsopunna stenen *Fankens farstu*.
- Äldre, grusbelagda byvägar och deras sträckningar inom huvudområdet. Stenmurar, vägstenar och hamlade träd i vägmiljön. De gamla vägsträckningarna och planterade alléer.
- Lämningar efter två soldattorp.
- Exempel på tidigare samägd kvarn.

Befintligt skydd

- **Fornlämningar** skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). En ny lag trädde i kraft 1 januari 2014, vilken bl.a. innebär att *lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna*, samt *tillkommit innan år 1850*, är skyddade. Detta medför att till exempel alla torp-/kvarnlämningar uppförda innan 1850 numera är skyddade. Fornlämningsregistret är under bearbetning. De på kartan med blå stjärnor markerade fornlämningarna utgår från bedömningar gjorda utifrån den tidigare Kulturminneslagen, fornminnesregistret, fornsök. Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- Ramsjö utgör en utpekad miljö i det politiskt antagna Emmaboda kommuns **kulturminnesprogram 1984**. Utpekade byggnader i dessa bebyggelseområden ska betraktas som **särskilt värdefulla** ur kulturhistorisk synpunkt och omfattas därmed av förvanskingsförbud enligt Plan- och Bygglagen. (PBL 8 kap 13 §).
- **Alla byggnader** omfattas av **varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen**. Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. (PBL 8 kap 17 §). Varsamhetskravet gäller både exteriört och interiört.
- **Särskilt värdefulla byggnader** och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).
- **Odlingslandskapet** kring Ramsjö är värderat som klass 1 i bevarandeprogrammet "Odlingslandskapet i Kalmar län – Bevarandeprogram, Emmaboda kommun", framtaget av Länsstyrelsen Kalmar län 1995.

- Värdefulla småmiljöer i jordbrukslandskapet, som till exempel åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar och alléer, omfattas av **biotopskydd** enligt miljöbalken. Det innebär att de inte får tas bort eller skadas. (MB, 7 kap)
- Vägen genom byn är utpekad som en värdefull **vägmiljö** inom projektet "Vägen som kulturarv", framtaget av Länsstyrelsen i Kalmar län och Trafikverket.

Rekommendationer och förslag till skydd

- **Kärnområdena** är känsliga för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt **särskilt värdefullt bebyggelseområden** enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte rivas eller förvanskas. Husen ska underhållas så att de särskilda värdena och byggnadernas ursprungliga karaktär bevaras. Fasad- och takmaterial, utförande och kulörer samt äldre detaljer som dörrar och fönster bör bevaras, såtillvida det inte handlar om rena skyddsåtgärder, ex. täckning av överloppsbyggnader med plåttak.
- Inom **kärnområdena** bör nybyggnader och tillbyggnader anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning. Mer omfattande förändringar inom kärnområdet bör föregås av en **antikvarisk förundersökning**. Vid lovgivning och planläggning bör särskild antikvarisk hänsyn tas i dessa områden, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.
- Det är önskvärt att **planbestämmelser**, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden. I områdesbestämmelserna bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnaderna yttre utseende samt för åtgärder avseende ekonomibyggnader. Bebyggelsens kulturhistoriska värden bör i områdesbestämmelserna skyddas genom varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser.
- Inom **huvudområdet** bör hänsyn tas till området kulturhistoriska värden. Gårdarnas byggnader med uthus och ekonomibyggnader som berättar om gångna tiders levnadsvillkor är viktiga. Ängsladorna tillhör denna äldre typ av ekonomi. Skyddsåtgärder som inte är traditionella material kan användas, t ex plåttak. Nybyggnader och tillbyggnader bör anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning.
- **Huvudområdets öppna odlingslandskap** har kulturhistoriskt bevarandeintresse. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
- **Gamla vägar** inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
- En dokumentation av byns bebyggelse är önskvärd.

Ramsjö eller Rammsjö. Båda namn används. Infart från norr.

De öppna inägomarkerna norr om byn finns kvar. Intill åkrarna finns stenrösen som kan vara fornlämningar. Stenstolpe.

Ett torpställe norr om byn.

Den norra av de två utskiftade gårdarna från 1800-talets mitt (Rammsjö 2:3), med traditionellt anlagd trädgård med fruktlund, grindstolpar, staket, stenkällare mm. Till miljön hör också den bevarade ladugården (från tidigt 1900-tal) och en allé.

Ladugården från 1900-talet visar på lång kontinuitet. Trots att Småland är full av sten är det ont om byggnader i sten.

Ett uthus med vällingklocka brukar indikera att man hade anställda inom jordbruket, och att gården hade viss storlek (Rammsjö 2:3).

Ett av de pampiga väl synliga centralt liggande gravrösen som ger en speciell karaktär åt byn.

Den södra av de två utskiftade gårdarna från 1800-talets mitt (Rammsjö 1:15), med traditionellt anlagd trädgård, grusgång, grindstolpar, staket, stenkällare mm.

Till miljön hör också den bevarade ladugården (från tidigt 1900-tal) och en bit av en allé.

Mossodlingarna nordost om bykärnan är öppna än idag. Väg österut mot Enkoneryd.

Delar av det gamla vägnätet från 1700-talet eller äldre finns kvar i gamla bykärnan.

En av de tre (Rammsjö 1:20) mangårdsbyggnaderna som ligger centralt i den gamla bykärnan.

Två av de tre mangårdsbyggnaderna som ligger centralt i den gamla bykärnan (Rammsjö 1:20 och 1:19).

Den pampiga ladugården som hör till en av de tre gårdarna (Rammsjö 1:19).

Samma ladugård som bilden ovan (Rammsjö 1:19) har en hög pampig stengrund från östra sidan.

En av de tre mangårdsbyggnaderna som ligger centralt i den gamla bykärnan är tyvärr idag ett ödehus i stort behov av åtgärder (Rammsjö 1:21). Ladugården som hörde till denna gård har redan rasat, och brygghuset på bilden är också i akut dåligt skick.

Stenkällare, troligen från 1900-talet (Rammsjö 1:5).

Miljö på ödehusets tomt (Rammsjö 1:21), med stenkällaren och en bevarad äldre mindre ladugård (Rammsjö 1:5) mm.

Denna ladugård från 1900-talet (Rammsjö 2:17) ligger i samma läge som ekonomibyggnader på 1820-talet. Tillhör den gamla bykärnan. Landsvägen går mellan bostadshus och ladugård.

En av de äldre gårdarna centralt i byn (Rammsjö 2:20), där bostadshuset (efter brand) har ersatts med en modern villa från 1950-talet.

Ulvamon från söder:

Grunden efter rammsjöböndernas stora kvarnbyggnad som aldrig togs i bruk! Kvarnen ligger i Nättrabyån, som också bildar gräns mellan Småland och Blekinge (förr Sverige och Danmark). På nora sidan bäcken kallas området Ulvamon. (Huset i bakgrunden del av Skärsjöhults kvarn och såg i Blekinge.)

Den mytomspunna "Fankens farstu" är ett stort flyttblock från istiden, med en grotta under. Många myter har bidats om denna. Bland annat sägs både Bläsemålatjuven och Dacke ha haft sin tillflykt här.

Husartorpet Blomsberg byggdes med en rejäl stenfot, som finns kvar än idag. Inne finns också röset efter spisen.

Spår efter människor som fanns här före oss.

*Den inrasade ladugården vid f.d. Almebergs soldattorp
Hade den för kommunen karaktäristiska
gallerförsedda gavelspets.*

Av stugan anas en stensyll och snöbärsbusken.

